

Kraanvogel rukt op in Duitsland

Kraanvogels broeden in uitgestrekte hoogveenmoerassen. De grootste populatie van Europa herbergen Rusland en Zweden. Verder broeden er duizenden paren in Finland, Polen en Duitsland. Dit laatste is opmerkelijk. Ons buurland heeft weliswaar 40% minder inwoners per vierkante kilometer, toch behoort het tot de dichtstbevolkte landen van Europa. Echt grote moerassen zijn er niet meer. Ondanks die drukte broeden er in 1997 volgens de Duitse ornitholoog Dr Wolfgang Mewes meer dan 2200 paar, liet hij mij telefonisch weten. Mewes schreef in 1996 twee artikelen in "Die Vogelwelt" over het succes van de kraanvogels. Sinds 1977 is de populatie gestaag toegenomen met ongeveer 85 broedparen per jaar. Er zijn er nu meer dan aan het begin van deze eeuw, meent hij. Wat is er gebeurd om dit te verklaren? Mewes laat zien dat de kraanvogel zich heeft aangepast. Veel vogels broeden daar in kleine natte elzenbossen, omringd door uitgestrekte akkers. De grootschalige landbouw uit de DDR-tijd heeft de kraanvogel geen kwaad gedaan. De vogel is minder schuw geworden. Veel broedparen hebben nesten die minder dan een kilometer van menselijke bewoning liggen; er zijn al broedpogingen ondernomen op nog maar 250 m afstand van huizen of dorpen. Een zelfde ontwikkeling doet zich voor in Zuid-Zweden. De populatie is daar sinds 1985 meer dan verdubbeld. In Duitsland rukt de kraanvogel steeds verder op naar het dichtbevolkte westen, dankzij goede broedresultaten in het nieuw veroverde gebied. Op nog geen 40 km van Bremen, 180 km van de

KRAANVOGELS

Henrik de Nie

(verschenen in "Vogels", tijdschrift over vogels en Natuurbescherming nov./dec.1998)

Trekkers boven Nederland

De vogels die naar Spanje trekken, passeren soms ons land. Henk Wessels, die voor SOVON de kraanvogelwaarnemingen in Nederland verzamelde, heeft nu een schat aan cijfermateriaal. Opvallend was dat kraanvogels vooral op vrije dagen en tussen 11 en 4 uur werden gezien. Dat zegt waarschijnlijk meer over de waarnemers dan over de kraanvogels zelf. Meestal worden ze gezien in het najaar. Als je alle data waarop ze gezien worden op een rij zet, is de middelste datum 14 november. Tot ver in december kunnen dus overvliegende kraanvogels gezien worden. Die periode schuift steeds verder de winter in. Dat komt door de maïs. Dit saaie, uitzicht belemmerende gewas wordt laat geoogst. Het is een zegen voor de kraanvogel. De achtergebleven maïskorrels bevatten veel energie. De kraanvogel, die wel wat kou kan verdragen, maakt daardoor minder haast om weg te komen.

De kraanvogel is een alleseter. Oppervlakkig lijkt hij in zijn gedrag een beetje op een *ooievaar*. De *ooievaar* is veel meer een vleeseter terwijl de kraanvogel een alleseters is met een sterk plantaardig dieet. Kraanvogel eten graag vruchten, bessen, granen, zelfs eikels, maar ook wortels en knollen die ze met hun stevige snavel uit de grond peuteren. Grazen kunnen ze ook, daarmee lijken zij op de ganzen. Het vliegbeeld van de kraanvogel lijkt daarentegen weer op dat van de *ooievaar* met zijn gestrekte hals en poten; de manier van formatievliegen is echter die van een gans. *Ooievaars* gebruiken thermiek bij de trek en cirkelen

Nederlandse grens broeden nu al kraanvogels. Ook wordt op dit moment Tsjechië gekoloniseerd, daar broeden volgens Dr Mewes nu ongeveer zeven paar.

en glijden in slordige groepen geleidelijk naar de winterkwartieren. Ganzen en kraanvogels vliegen in strakke V-formaties doelbewust naar hun bestemming. Kraanvogels zijn beslist niet verwant aan de ganzen. De ooievaar komt iets dichterbij in de buurt. Het meest verwant zijn ze - vreemd genoeg - aan het *waterhoentje*. Ze behoren tot dezelfde orde, met de families van de rallen (*waterral* en *meerkoet*) en de trappen (*grote* en *kleine trap*)

(volgende pagina)

Uit het onderzoek aan de Nederlands kraanvogels blijkt dat 90% van de vogels alleen maar overvliegt en ons land niet de moeite waard vindt om neer te dalen. Toch zijn er plaatsen waar kraanvogels regelmatig aan de grond komen, zoals op de Strabrechtse Heide in Noord-Brabant. Oude plaatsnamen zoals de baronie Cranendonk wijzen op een lang bestaande band met deze vogels in die provincie. Mogelijk was in een ver verleden, ergens in de Middeleeuwen, de kraanvogel daar ook een broedvogel van uitgestrekte natte heiden.

Het gemiddeld aantal dat over Nederland trekt is drie duizend, dat is ongeveer vijf procent van de Europese populatie. In het voorjaar (rond 21 maart) komen nog minder kraanvogels over, slechts 30% van het najaarsgemiddelde. Ze zijn ook niet altijd even luidruchtig en ze kunnen soms heel hoog vliegen. Ook dat is een indrukwekkend schouwspel. Maar meer iets voor geoefende, oplettende trekvogelwaarnemers, als beloning voor het ijverig turen en turven van graspiepers en spreeuwen.

Spanje en de Europese landbouwpolitiek

Vaak eindigt een fraaie natuurfilm met een verhaal dat je eigenlijk helemaal niet wilt horen. Deze fraaie vogel is er nog wel, maar hoe lang

Vechtstieren en kraanvogels

Allerlei traditionele manieren van landbouw bedrijven, zoals het houden van vechtstieren geraken in onbruik door de prijswerking van de vrije markt voor landbouwproducten en acties tegen het stierenvechten. In deze gebieden heerst grote werkloosheid, schrijft de Spaanse ornitholoog Luis Miguel Bautista, van het natuurwetenschappelijk museum in Madrid. Het is overdreven om te stellen dat als de Spanjaarden het stierenvechten opgeven, de dehesa's en de kraanvogels ook verloren gaan. "Onwaar, laat me eerst maar eens een grafiekje zien met het verband tussen vechtstieren en kraanvogels". Het zijn vooral half wilde zwijnen, geiten, schapen die traditioneel tussen de eiken grazen. Er vindt nu een omzetting plaats naar graanvelden. Soms gaat het halfopen karakter verloren omdat er helmaal niets meer gebeurt. De dehesa's zijn belangrijk voor bijzondere vogelsoorten als de *keizerarend*, de *monniksgier*, de *grijze wouw* en de *roodkopklauwier*. Deze soorten zijn sterk gebonden aan dit type landschap. De kraanvogels passen zich waarschijnlijk aan bij de omzetting van open eikenbos naar graan (vaak maïs). Het moet echter wel rustig blijven in de gebieden. Net als bij ganzen is de combinatie van rust in foerageergebieden en water erg belangrijk. Kraanvogels overnachten weliswaar niet op het water zoals ganzen, maar zij moeten kunnen drinken. Bij het eten van granen en andere zaden zoals eikels,

nog? En dan komt er weer zo'n treurig makend verhaal over moderne landbouw, meer asfalt, startbanen, recreatie en jacht. Ook voor de kraanvogel liggen zulke bedreigingen op de loer. Maar gelukkig is het geen pikzwart verhaal. We zagen al hoe de kraanvogel dankbaar gebruik maakt van het alom aanwezige maïs, dus kennelijk wel kan leven met de zegeningen van de moderne landbouw. En zoals we al zagen, rukt de kraanvogel op vanuit het oosten, zoals de zeearend en de roodmus.

De overwinteringgebieden van de kraanvogels liggen in Spanje en zijn vooral geconcentreerd rond het binnenmeer Laguna de Gallocanta (ergens halverwege Madrid en Barcelona) en in de Extramadura. Rond Gallocanta hebben de boeren last van de kraanvogels in de graanvelden. In 1994 hebben zij grote stukken land omgeploegd om daarna te kunnen profiteren van braaklegpremies van de Europese Gemeenschap. In de Extramadura liggen de zogenaamde dehesa's waar de kraanvogels eikels eten. Dehesa's zijn extensief beweede gebieden met kurk- en steeneiken.

ontstaat watergebrek. Daarom vliegen kraanvogels na een dag foerageren gezamenlijk naar drinkplaatsen. Ook daar is rust belangrijk.

Helaas zijn deze gebieden geliefd bij jachttoeristen. Bautista vindt dat het uitbannen van de jacht eerder een vereiste is voor het behouden van de Spaanse overwinteringplaatsen voor kraanvogels en zet graag zijn handtekening onder een pamflet tegen het stierenvechten.

Bij dit alles stuiten we op een stuk landbouwpolitiek dat vooral in Brussel wordt gemaakt. Gelukkig zijn internationaal opererende natuurbeschermingsorganisaties zoals BirdLife bij de discussies en het onderzoek naar mogelijkheden het landschap te behouden volop betrokken. Duurzaam gebruik en behoud van biodiversiteit zijn termen die elke politicus nu kent.

Vooralsnog ziet het er voor de kraanvogels niet zo somber uit.